

IND. STUD.

oct.
245

IND. STUD.

oct.
245

S. Carlama.

70

KORT BEGRIP

VAN DE

JAVAANSCHIE WOORDVORMING.

LEIDEN. — E. J. BRILL.
1882.

J.

Ind. Stud. S.º 245
J. Caselma.

KORT BEGRIP

VAN DE

JAVAANSCH E WOORDVORMING.

Fonds ten behoeve van
Indologische Studiën aan
de Rijks Universiteit
te Utrecht.

LEIDEN. — E. J. BRILL.

1882.

P
lin
voe
ge
Zo
fei
va
ik
H
D
vi
be
te
bij

p
m
Ja
ze
m

Kort na mijn optreden als leeraar aan de Indische instelling te Batavia, kwam mij door een oud-leerling mijns voorgangers een handschrift in handen, dat door laatstgenoemde als dictaat bij zijn onderwijs werd gebruikt. Zoo als het tot mij kwam, bevatte het tal van tastbare feilen en onjuistheden, die ongetwijfeld aan misverstand van den leerling geweten moeten worden. Later vernam ik van iemand, die het weten kon, dat het hierbedoelde Hs. was opgesteld door wijlen Dr. A. B. Cohen Stuart. Door mij gedane nasporingen hebben helaas niet tot het vinden van het oorspronkelijke manuscript geleid. Daarop ben ik er toe overgegaan, hetgeen ik nu eenmaal had om te werken, met uitbreiding hier en daar, waar de ervaring bij het onderrigt mij leerde, dat zulks noodig was.

Niettemin kan het werkje, zoo als het thans aan het publiek wordt aangeboden, niet op volledigheid aanspraak maken; het doel der zamenstelling was alleen, om de Javaansche woordvormen in zoodanig verband, als waarin ze het gemakkelijkst zâam te vatten zijn, zoo beknopt mogelijk te verklaren en toe te lichten.

Het gebruik van dit boekske zal daarom geenszins dat van de grammatica van Prof. T. Roorda, mijn voortreffelijken leermeester, uitsluiten; dit blijft noodzakelijk voor allen, die de taal niet blootweg in haar vormen willen leeren kennen.

Doch bij den uitgebreiden omvang, dien de bestaande grammatica beslaat, zal zeker meermalen de behoefte aan een *kort begrip*, zooals dit werkje bevat, gevoeld zijn. Was die omstandigheid welligt een voldoende reden, om het in het licht te geven; ik heb bovendien het oordeel van meer bevoegden ingewonnen; op hun verzekering, dat de uitgave van dit boekje nut kan doen, ben ik er toe besloten.

Voor de moeite, die zij, met opoffering van hun kostbaren tijd, zich hebben willen geven, om het te beoordeelen, zeg ik hun hierbij openlijk mijn dank.

Leyden,
November 1881.

CH. TE MECHELEN.

den aanhoudendheid of onbepaaldheid van object, bijv.

ᠠᠨᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
het een of ander koopen, van ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ
koopen.

3°. Wordt bij eenige telwoorden gebruikt, als zij achter het
naamwoord staan, bijv. ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
drie menschen.

4°. Heeft ook dezelfde beteekenis als in 2 van § 1, bijv.
ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
huis, ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
huizen, wonen; ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
tot burgt hebben.

III. Verdubbeling van het stamwoord.

Hierbij heeft soms ook vocaalsverandering plaats en dan
komt eerst de veranderde en daarna de oorspronkelijke vorm,
bijv. ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
van het stamwoord ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ

1°. Dient om herhaling, aanhoudendheid of gedurigheid
te kennen te geven, bijv. ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
bij
herhaling roepen.

2°. Staat bij woorden, die met ᠠᠵᠢᠨ beginnen, in plaats
van § II.

3°. Versterkt in negatieve zinnen de ontkenning, bijv.
ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
geenszins ziek.

4°. Wordt in vereeniging met § IV een superlatief, bijv.
van ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
hoog, ᠠᠵᠢᠨᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ ᠠᠵᠢᠨ
op zijn hoogst.

5°. Bij verandering van vocalen wordt een herhaling met eenige wijziging van de beteekenis, door het stamwoord aangeduid, te kennen gegeven, bijv. $\eta\text{am} \quad \text{am}\text{am}$ \rightarrow $\eta\text{am} \quad \text{am}\text{am}$ \rightarrow *heen en weërom loopen*, van amam *terugkeeren*.

6°. Vormt eenige woorden, wier stamwoorden niet of in andere beteekenis in gebruik zijn, bijv. $\text{am}\text{am} \quad \text{am}\text{am}$ \rightarrow *ring*, van het ongebruikelijke $\text{am}\text{am} \rightarrow \text{am}\text{am}\text{am}$ \rightarrow *voorplein*, van $\text{am}\text{am}\text{am}$ *golf*.

IV. Aanhechting van ηam in het Ngoko en $\text{am}\text{am}\text{am}$ in het Krāmā.

Eindigt het woord op een medeklinker, dan wordt deze verdubbeld, bijv. $\text{am}\text{am}\text{am} \rightarrow \text{am}\text{am}\text{am}\text{am}\text{am}$ \rightarrow Eindigt het woord op een vocaal, dan wordt de am ingelascht en als eindconsonant beschouwd, bijv. $\text{am}\text{am} \rightarrow \text{am}\text{am}\text{am}\text{am}$ \rightarrow Is de eindvocaal am \rightarrow dan gaat die vóór het aanhechtsel $\text{am}\text{am}\text{am}$ in $\eta\text{am} \rightarrow$ over, bijv. $\text{am}\text{am}\text{am} \rightarrow \text{am}\text{am}\text{am}\text{am}\text{am}\text{am}$ \rightarrow Het is echter niet noodig deze vocaalsverandering in het schrift uit te drukken. Eindigt een woord op een am , dan wordt die met de am van het aanhechtsel ηam dikwijls door de natuurlijke over-

gangsletter vervangen, bijv. ᠨᠠᠨᠢ ᠰᠢᠨᠢ ᠬᠤᠯᠠ voor ᠨᠠᠨᠢ ᠰᠢᠨᠢ ᠬᠤᠯᠠ van $\text{ᠨᠠᠨᠢ ᠰᠢᠨᠢ} \gg$

In enkele woorden wordt in plaats van de ᠬᠠ de ᠬᠡ ingeschoven, bijv. ᠬᠡᠰᠤ ᠬᠡᠰᠤ ᠬᠡᠰᠤ en niet ᠬᠤᠰᠤ ᠬᠤᠰᠤ ᠬᠤᠰᠤ van $\text{ᠬᠤᠰᠤ ᠬᠤᠰᠤ} \gg \text{ᠬᠡᠰᠤ ᠬᠡᠰᠤ ᠬᠡᠰᠤ}$ van $\text{ᠬᠡᠰᠤ ᠬᠡᠰᠤ} \gg$

Drukt de betrekking van het bezeten voorwerp tot den bezitter in den derden persoon uit, hetzij deze reeds genoemd is, hetzij hij onmiddellijk daarop volgt, bijv. van ᠬᠡ ᠶᠠᠨᠠ *paard*, ᠬᠡ ᠶᠠᠨᠠ ᠬᠡ *het paard van hem, haar of hen*, — *zijn, haar of hun paard*; $\text{ᠬᠡ ᠶᠠᠨᠠ ᠬᠡ ᠶᠢᠨᠠᠶᠢᠨᠠ}$ *het paard van mijn broeder*.

Soms is de persoon of zaak, waarop het aanhechtsel betrekking heeft, niet genoemd en ook niet bepaald. In dat geval kan men den zin daarvan het best teruggeven door ons bepaald lidwoord; bijv. ᠬᠡ ᠶᠠᠨᠠ ᠬᠡ *het paard*, eigenlijk *het paard er van*, namelijk waarvan sprake is.

V. Aanhechting van ᠠᠨᠢ

Geschiedt op dezelfde wijze als in de vorige §, bijv. ᠬᠡ ᠶᠠᠨᠠ ᠶᠠᠨᠠ ᠶᠠᠨᠠ van $\text{ᠬᠡ ᠶᠠᠨᠠ} \gg$

Wordt zonder onderscheid van taalsoort gebruikt in ge-

lijken zin als § IV, doch alleen wanneer het woord, dat den bezitter uitdrukt, onmiddellijk volgt, bijv. ကေမာမိၤစံ
 ကျ \ 's vorsten krijgsvolk.

VI. Achtervoeging van ဟနကျ

Eindigt het woord op een medeklinker, dan wordt deze verdubbeld, bijv. ဝံသျှဟျ ဝံသျှဟျနျ \ Eindigt het op een klinker, dan wordt:

1°. de natuurlijke overgangsbetrouwen letter tusschen geschoven, namelijk achter de ခဟ ဝဲ ဟ \ achter de ဟျ ဝဲ ခဟၤ
 de ဝဲ \ bijv. ကရဟဟနျ van ကရဟ \ ကရဟနျ van ကရဟ \

2°. de vocaal met dien van het aanhechtsel zamengetrokken, namelijk a met an blijft ဟနကျ \ i met an wordt ရဟနကျ \ oe of o met an wordt ရဟၤနကျ \ bijv. မိဇနျ
 van မိဇ \ မရဟနျ van မရမိ \ မရဟၤနကျ van မရဟ \

Bij woorden die op een $ၚ$ eindigen, wordt deze en de ဟ van het aanhechtsel wel eens vervangen door de overgangsbetrouwen letter; bijv. မိမိဟနျ in plaats van မိမိၚဟနျ

van ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် in plaats van ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် van ၵၢ်တီၢ်

1°. Vormt in het algemeen ^{debet. a. m. s.} afgeleide benamingen (denominatieven) met objectieve of passieve beteekenis, die veelal slechts als appositie gebruikt worden, bijv. van ၵၢ်တီၢ် hebben, bezitten, ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် het mij toebehoorend paard; van ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် grondwoord van ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် dagvaarden, ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် tot de dagvaarding betrekkelijk, zooals in ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် brief ter dagvaarding.

2°. Verandert, met bijvoeging van ၵၢ် of (ၵ, dat deel beteekent, de telwoorden in noemers van breuken, bijv. van ၵၢ်တီၢ် drie, (ၵၵၵၵတီၢ် een derde, ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် één derde.

3°. Vormt een soort van collectief meervoud, bijv. van ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် blad, ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် gebladerte, — bepaaldelijk ook een meervoud van getallen, zooals van ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် honderdtal, ၵၢ်တီၢ် ၵၢ်တီၢ် honderden, bij honderdtallen.

4°. Wordt ook met verdubbeling van den eersten medeklinker gebruikt in plaats van den gewonen vorm, om een reciproque of ook wel een gemeenschappelijke handeling uit te drukken (zie § XXIX). ^{66.45}

5°. Geeft in afgeleide benamingen van naamwoorden een figuurlijke of oneigenlijke beteekenis daaraan, bijv. 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *paard*, 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *een gemaakt paard of iets dat als paard beschouwd wordt*; 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *kind*, 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *pop*, van *geld de rente*, van *planten de spruiten*; — in andere zoodanige afleidingen wêer, komt deze vorm in beteekenis overeen met onze verleden deelwoorden als: *gelaarsd* en *gepoord*; bijv. van 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *een korte broek*, 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *met een korte broek aan*; van 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *kris*, 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *met een kris*; — in de afleidingen van werkwoorden en andere praedicaatswoorden, bekleedt het aanhechtsel van dezen vorm verschillende logische functiën, die niet nader te bepalen zijn, dan dat daarvan in het algemeen kan gezegd worden, dat het afgeleide woord een gewijzigde beteekenis van hetgeen door het stamwoord aangeduid is verkrijgt, waarbij het passieve begrip, aan het achtervoegsel 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 verbonden, soms geheel verloren gaat: bijv. 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *vergeetachtig*, van 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *vergeten*; 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *in ren of rennend* van 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *rennen*, grondwoord 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *Kr. Ng. scherp van reukorganen*, van 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *kr. ruiken*, grondw. 𑄎𑄢𑄗 𑄎𑄢𑄗 *reuk, geur*;

හා $\text{සිහි} \rightarrow \text{සිහි}$, $\text{හා} \text{සිහි} \text{සිහි}$ naar *snel* gelijkend; $\text{හා} \text{සිහි}$ *nieuw*,
 $\text{හා} \text{සිහි} \text{හා} \text{සිහි}$ (*nieuwachtig*) *onlangs*, *kortlings*, *versch.*

VII. Voorvoeging van හා en achtervoeging van $\text{හා} \text{සිහි}$
 of $\text{හා} \text{සිහි}$

De voorvoeging van හා geschiedt òf zonder verandering, bijv. $\text{හා} \text{සිහි} \text{හා} \text{සිහි} \text{සිහි}$ òf met contractie, bijv. $\text{හා} \text{සිහි} \rightarrow \text{හා} \text{සිහි}$ \ $\text{හා} \text{සිහි} \rightarrow \text{හා} \text{සිහි}$. Wanneer het stamwoord begint met හ of ආ , heeft ook vaak contractie plaats, bijv. $\text{හා} \text{සිහි} \rightarrow \text{හා} \text{සිහි}$ voor $\text{හා} \text{හා} \text{සිහි}$ van $\text{හා} \text{සිහි}$ \ $\text{ආ} \text{සිහි} \rightarrow \text{ආ} \text{සිහි}$ voor $\text{ආ} \text{ආ} \text{සිහි}$ van $\text{ආ} \text{සිහි}$. Beter is het echter deze contractie niet in schrift uit te drukken.

Het achtervoegsel $\text{හා} \text{සිහි}$ wordt aangehecht volgens § VI.

De uitgang $\text{හා} \text{සිහි}$ wordt alleen in de 4^e en 5^e betekenis gebruikt. *onder*

Dient om te vormen :

1°. het zuiver passief van het transitief werkwoord (zie § XXI).

2°. het substantief, meestal van hoedanigheid of van afgetrokken beteekenis, bijv. van $\text{හා} \text{සිහි}$ \ *uitmuntend*,

ကယုဒါ ဧါ ကျ *uitmuntendheid, deugd*; အိမိကျ *goed*,
 ကအိမိကျ *goedheid*.

3°. het substantief van plaats, bijv. (ကရုဒါ ကျ *vor-
 stelijk verblijf*, van ဘဒျ *vorst*; ကပါယကျ *Europee-
 sche buurt of wijk*, van ပါယဒါ *Hollander, Europeaan of
 Hollandsch, Europeesch*.

4°. het excessief, bijv. ကအိမိကျ *ook wel ကအိမိ
 ကျ *te ver*, van အိမိကျ*

5°. Geeft een ligchaams- of zielstoestand te kennen, doch
 steeds in den zin van een minder gunstige gesteldheid,
 bijv. ကအာဂါကျ *ter neêr geslagen* door vrees of onge-
 rustheid, van အာဂါကျ *ongerust*; ကယုဒါကျ *hongerig*,
 van ယုဒါ *honger*.

VIII. Voorvoeging van ယ

Geschiedt op dezelfde wijze als bij het voorvoegsel က
 bijv. ယဟံ *ဟံ*, ယဟံ *ဟံ*, ယဟံ *ဟံ*, ယဟံ *ဟံ*, ယဟံ *ဟံ*,
 ယဟံ *ဟံ*, ယဟံ *ဟံ*, ယဟံ *ဟံ*

(Voorvoeging van ယ met den nasaal, zie § XXIV).

Geeft doorgaans een meer concrete beteekenis aan naam-

woorden, ook een middel of werktuig te kennen, bijv. 𑌒𑌆𑌆𑌆 *koopen*, 𑌆𑌒𑌆𑌆𑌆 *koopmiddel, geld om iets te koopen*; 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *schuld*, 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *schuldvordering*, ook *schuldeischer*; 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *veehoeden*, 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *veehoeder*.

IX. Voorvoeging van 𑌆 en achtervoeging van 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆

Dezelfde regels in § VII gelden ook hier.

(Voorvoeging van 𑌆 met nasaalvorming en achtervoeging van 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 zie § XXV).

Het menigvuldigst gebruik van dezen vorm is, om de plaats of ook wel den tijd te kennen te geven, waarop iets gebeurd is, bijv. 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *oorlog*, 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 of 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *oorlogsveld*; 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *zijn opwachting bij een hoofd maken*, 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *zoowel de plaats als de tijd, waarop men zijn opwachting maakt of voor zijn hoofd verschijnt*.

X. Voorvoeging van 𑌆𑌆𑌆

Geschiedt zonder eenige verandering, bijv. 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆

Vormt substantieven met ongeveer gelijke beteekenis als hun stamwoord, doch meer concreet, bijv.

1°. Heeft een quantitatieven zin en beteekent *heel*, *gansch*, *al*, en van daar *zoo groot als*, *zooveel als*:

a. in vergelijkingen, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *heel een berg*, d. i. *gelijk*
zoo groot als een berg; 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *heel mijn weten*,
 voor *zooveel ik weet*;

b. in zamengestelde benamingen van hoeveelheid, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *een voet*, 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *een vadem*; zoo beteekent het ook in zamengestelde benamingen van tijd den duur daarvan, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *dezen dag lang*, *gedurende dezen dag*, — en in zamengestelde benamingen van plaats de geheele daarmee aangeduide ruimte of uitgestrektheid, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *heel den kant van den weg*, d. i. *langs den kant van den weg*;

c. in zamenstelling met een accident, waarmêe de geheele overeenkomst met het plaats hebben daarvan wordt aangeduid, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *tot zijn vertrek*, *bij zijn vertrek*, *na zijn vertrek*;

d. in bijwoordelijke bepalingen, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *heel*, *gansch waar*, d. i. *zeker*; 𑌕𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆𑌃𑌆 \ *gansch de waarheid*, d. i. *eigenlijk*.

2°. Beteekent naar de Sânskrietsche afleiding, *met*, *be-*

nevens, en wel om een voorwerp aan een ander toe te voegen, als een daarbij behoorend aanhangsel; bijv. 𑌒(𑌔𑌓) 𑌔𑌓𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 \ *rijtuig en* (benevens, met) *paarden*; 𑌔𑌓𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒(𑌔𑌓) 𑌒𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 \ *met zijn vrouw en kinderen*. — Aan deze beteekenis verwant, drukt het voorvoegsel ook het begrip van medegenootschap of iets met iets anders gemeen hebben uit, bijv. 𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 \ *één van gedaante, gelijk van gedaante*; 𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 \ *één van gevoelen*; 𑌒𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 \ *echtgenoot, eigenlijk huisgenoot, één van huis*.

XIII. Aanhechting van de 𑌒 (tjëtjaq).

Wordt toegevoegd aan den eindvocaal, bijv. 𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒 𑌔𑌓 𑌒 𑌔𑌓 𑌒. Bij eindconsonanten alleen gebruikelijk in 𑌔𑌓 𑌔𑌓 van 𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒.

Geschiedt bij telwoorden beneden de tien en bij het vragend voornaamwoord van hoeveelheid 𑌔𑌓 𑌒 \ *als zij onmiddellijk vóór een naamwoord staan*, bijv. 𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒 𑌔𑌓 𑌔𑌓 𑌒 \ *drie gulden*; 𑌒 𑌔𑌓 𑌒 𑌔𑌓 𑌒 \ *twee duizend*; 𑌔𑌓 𑌒 𑌔𑌓 𑌒 \ *hoe veel stuks*.

XIV. Aanhechting van 𑌒𑌔𑌓

Wordt los achter het woord geplaatst, bijv. 𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓 𑌒𑌔𑌓

De uitgang an^{h} wordt soms vóór dit aanhechtsel tot an verkort, bijv. $\text{an}^{\text{h}}\text{an}^{\text{h}}$ in plaats van $\text{an}^{\text{h}}\text{an}^{\text{h}}$

Bezittelijk voornaamwoord van den eersten persoon in het Ngoko.

XV. Aanhechting van e

Geschiedt op dezelfde wijze, bijv. $\text{an}^{\text{h}}\text{an}^{\text{h}}\text{e}$ in plaats van $\text{an}^{\text{h}}\text{an}^{\text{h}}$

Bezittelijk voornaamwoord van den tweeden persoon in het Ngoko.

XVI. Nasaalvorming aan het begin van het stamwoord.

Begint het stamwoord met een nasaal (an of an) dan heeft er geen verandering plaats; anders wordt de neusklank:

1°. voor de beginletter in de plaats gesteld, namelijk bij de an an an an an an en an

2°. er vóór gevoegd, namelijk bij de an en an en soms ook bij de an

3°. er vóór verondersteld en uitgesproken, maar in het schrift dan alleen uitgedrukt, wanneer ook de an of an

worden voorgevoegd, namelijk bij de ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ en ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ

Zoo wordt ᠠᠨ in ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ in ᠠᠨᠠ of ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ in ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ in ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ in ᠠᠨ of ᠠᠨᠠ soms in ᠠᠨ soms in ᠠᠨ of ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ in ᠠᠨ ᠢ ᠨ ᠠ veranderd; terwijl de overige letters onveranderd blijven en de nasaal er vóór uitgesproken wordt; zoo worden bijv. ᠠᠨᠢ en ᠠᠨᠢᠨ als werkwoorden evenzoo geschreven, maar als ᠠᠨᠢ en ᠠᠨᠢᠨ uitgesproken.

Bij verdubbeling van het woord, komt de nasaal slechts in het eerste gedeelte voor, wanneer de beginletter ᠠ ᠠ ᠠ of ᠠᠨ is, bijv. ᠠᠨᠠᠨᠠᠨ van ᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨᠠᠨ van ᠠᠨᠠᠨᠠᠨ — meestal in het eerste alleen, maar ook wel eens in beide gedeelten van het woord, indien de beginletter ᠠᠨ is, bijv. ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ van ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ van ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ maar ook ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ en ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ van ᠠᠨᠠᠨᠠᠨ en ᠠᠨᠠᠨᠠᠨᠠᠨ — gewoonlijk in beide gedeelten van het woord, als de beginletter een dergenen is, die in een neusklink veranderen, bijv. ᠠᠨᠢᠨᠢᠨᠢᠨ van ᠠᠨᠢᠨᠢᠨ

1°. Vormt het eenvoudig werkwoord in subjectieven of actieven toestand, dat de *opzettelijke* werking van het subject beschrijft, zonder dat het noodig is, een object te noemen of er bij te onderstellen, zooals dit het geval is bij ons zoogenaamd actief werkwoord, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆 \ *zeilen*, van 𑌕𑌃𑌆𑌇 *zeil*; 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆 \ *dienen*, *zich tot dienaar maken*; van 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆 \ *dienaar*; 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆 *vallen*, 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆 \ *zich laten vallen of zich neêrwerpen*.

2°. Drukt een beweging ergens heen uit, bijv. 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆 \ *westwaarts, naar het westen*, van 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆 *west*.

3°. Van een benaming van voorwerp afgeleid, beteekent deze vorm dikwijls zich als dat voorwerp voordoen, bijv. van 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆 \ *korianderzaad*, 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆 \ *zich als koriander voordoen, daarop gelijken*; van 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆 \ *doorn*, 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆 \ *als een doorn zich voordoen, daarop gelijken*. In dit geval wordt ook soms de 𑌕𑌃 voor het stamwoord gevoegd, bijv. van 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆 *tijger*, 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *zich als een tijger voordoen*. — Beteekent in andere afleidingen van benamingen van voorwerpen *zich bedienen van dat voorwerp*, bijv. van 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆𑌆 *lans*, 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆𑌆𑌆 *met een lans steken*; 𑌕𑌃𑌆𑌇𑌆𑌆𑌆𑌆 \ *hol*,

ထိုစကား၌ ၊ *zich in een hol ophouden*, ook *een hol maken*;
 ဟာလှ ၊ *hand*, ဟာလှ ၊ *hanteeren*, *in de hand nemen*; မိဗ္ဗ ၊
gedachte, ဟိဗ္ဗ ၊ *denken*.

4°. Bij telwoorden beteekent deze vorm wat wij door
 bijvoeging van *elk* of *ieder* uitdrukken, bijv. van မိဗ္ဗ ၊
één, ဟိဗ္ဗ ၊ *elk één*.

XVII. Achtervoeging van ဟိ with nasaalvorming in
 het begin van het woord als in de vorige §.

Bij de aanhechting van ဟိ wordt de eindconsonant ver-
 dubbeld, bijv. မိဗ္ဗ ၊ van ဟိဗ္ဗ ၊ Eindigt het woord
 op een vocaal, dan wordt de ဟ ingeschoven en beschouwd
 als eindletter, tevens veranderen daarbij de klank ဟ in
 ဟာ ၊ en ဟိ in ဟါ ၊ bijv. ဟာ ၊ van ဟါ ၊
 ဟာ ၊ van ဟါ ၊

Bij verdubbeling van het woord is de nasaalvorming als
 bij het eenvoudig werkwoord, maar wordt het achtervoeg-
 sel ဟိ alleen aan het laatste gedeelte van het woord ge-
 hecht; bijv. ဟိဗ္ဗ ၊ van ဟိဗ္ဗ ၊ ဟိဗ္ဗ ၊
 van ဟိဗ္ဗ ၊ Bij woorden, die op een vocaal eindigen, be-

houdt bovendien het eerste deel van het woord de sluitletter an , die vóór het aanhechtsel van den transitieven vorm ingeschoven wordt, bijv. $\text{Ei} \text{an} \text{Ei} \text{an} \text{Ei}$, van $\text{Ei} \text{an}$ » $\text{Ei} \text{an} \text{an} \text{an} \text{an} \text{an} \text{Ei}$, van $\text{an} \text{an} \text{an} \text{an}$ »

1°. Transitief werkwoord in subjectieven of actieven toestand, met een bepaald object. Het heeft doorgaans tot regtstreeksch object wat, volgens den aard en de beteekenis van het stamwoord, als verwijderd object (complement) door een praepositie met het eenvoudig werkwoord verbonden zou moeten worden, bijv. $\text{an} \text{an}$, *zitten*, (met praepositie an *zitten op iets*) $\text{an} \text{an} \text{an}$, *op iets zitten*, (eigenlijk *iets bezitten*) ook in figuurlijken zin, bijv. een land *in apanage bezitten*. Wanneer bij het stamwoord zelf een onmiddellijk object zich laat denken, dan wordt dit bij het transitief werkwoord het verwijderd object, bijv. $\text{an} \text{an}$, (iets) *zeggen*, $\text{an} \text{an} \text{an}$, *iemand iets zeggen*, (eigenlijk *iemand met iets bezeggen*). Deze vorm komt dus in beteekenis overeen met onze werkwoorden met het voorvoegsel *be*, en wanneer een Javaansch grondwoord met een Hollandsch woord volkomen gelijk van beteekenis is, kan men ook gemeenlijk den zin teruggeven, door den Javaanschen transitieven vorm met het daarmee overeenkomstige

Hollandsche werkwoord met het voorvoegsel *be* over te zetten, hoewel dat niet altijd gebruikelijk is.

In sommige woorden is de beteekenis van het Javaansche transitieve werkwoord van grooter omvang dan de Hollandsche woorden met *be* er vóór, bijv. $\text{be} \text{be} \text{be} \text{be}$ niet alleen *beweenen*, *over iemand* of *iets weenen*, maar ook *zich weenende tot iemand wenden*.

2°. Drukt een herhaalde of meervoudige handeling uit, (hetzij die meervoudigheid in het subject, hetzij in het object, hetzij in de handeling zelf gelegen is, bijv. $\text{be} \text{be} \text{be}$ *verkoopen*, $\text{be} \text{be} \text{be}$ *aanhoudend* of *herhaaldelijk verkoopen*, ook *aan velen* of *met zijn velen verkoopen*.

XVIII. Achtervoeging van $\text{be} \text{be}$ in het Ngoko en $\text{be} \text{be}$ in het Krámá, met nasaalvorming in het begin van het woord.

Geschiedt op dezelfde wijze als in § XVII, behalve dat bij een eindvocaal geen be maar een be ingeschoven wordt, bijv. $\text{be} \text{be} \text{be} \text{be}$ van $\text{be} \text{be}$ $\text{be} \text{be}$ van $\text{be} \text{be}$

Ook bij verdubbeling van het woord zijn dezelfde regels

begiftigen met iets. Nergens is de omwisseling dier beide objecten in deze twee vormen duidelijker dan bij het gebruik van den imperatieven vorm van het causatief en transitief werkwoord (zie § XXXII en XXXIII) met vooropstelling van het object als hoofdbegrip; bijv. *geef het geld, dat op tafel ligt, aan Karsidhin*, ဤတီရန္တမိဟကရဗာဇရတုကမိကံအိထိကျံ - *Als Karsidhin komt, geef hem dan zijn geld*, ရဟကအိကံအိထိန္တိကံရတုဟကဤတီရန္တံ။

De beteekenis van het causatief werkwoord hangt af van die van het stamwoord. In het algemeen kan men zeggen, dat deze vorm dient:

1°. om te kennen te geven, dat men de door het werkwoord uitgedrukte handeling door iets of iemand laat verrigten; die dan het direct object van het causatief werkwoord wordt, bijv. *gaan*, လာကျံ, လူရကံဒကံလာရကံ, *doen gaan, afzenden*; daarbij kan nog een tweede object komen, zoo het stamwoord het medebrengt, bijv. *aanbrengen*, *medebrengen*, *medenemen*, လာဘကံလာရကံလယ်မိပလယ်မံတကျံ *een brief aan den brievenbode medegeven* (eigenlijk *den brievenbode een brief doen medenemen*); မိခံလာရကံ

എന്നു: ഹിമി ഹിസ്സു zich of iemand *in de voet houwen met een hakmes*, (eigenlijk *een hakmes de voet doen houwen*).

2°. om aan te duiden, dat de handeling voor of ten behoeve van iemand of iets geschiedt, bijv. ആഗ്രഹിക്കുന്നു voor of ten behoeve van iemand of iets *verzoeken*, van ആഗ്രഹിക്കുന്നു *verzoeken*, grondw. ആഗ്രഹിക്കുന്നു

AANMERKING. Er bestaan dus in het Javaansch drie soorten van eigenlijk gezegde werkwoorden, namelijk: het eenvoudig, het transitief en het causatief werkwoord in subjectieven of actieven toestand; maar alle drie kunnen ook in andere toestanden voorkomen, die nu behandeld worden.

XIX. Weglating van den neusklank, waardoor de eerste letter van het stamwoord terugkeert, met voorvoeging van een persoonlijk voornaamwoord van den eersten of tweeden persoon.

In het Ngoko wordt in dezen vorm voor den eersten persoon അന്നു of അന്നു en voor den tweeden persoon എന്നു gebezigd; terwijl in de beide andere taalsoorten (Kramå en Madhyå) de gewone persoonlijke voornaamwoorden in dezen vorm gebruikt worden, bijv. van അന്നു അന്നു-അന്നു of അന്നു-അന്നു എന്നു-അന്നു Ng, എന്നു അന്നു-അന്നു എന്നു-അന്നു van അന്നു Kr.

proefd, laat ik het proberen. In het Soerakartaasch Javaansch komt het aanhechtsel ᮊᮧᮒ᮪ slechts in het Krāmā van de volks- en spreektaal voor; in de meer sierlijke of beschaafde schrijftaal wordt het weggelaten.

Bij het objectief propositief van het transitief werkwoord komt het achtervoegsel ᮊᮧᮒ᮪ in de plaats van ᮊᮧᮒ᮪ \ bijv.

ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ \ *het worde door mij bereden, laat ik het berijden*; en van het causatief werkwoord het achtervoegsel

ᮊᮧᮒ᮪ in de plaats van de aanhechtsels ᮊᮧᮒ᮪ en ᮊᮧᮒ᮪ bijv. ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ \ *het worde door mij aangehoord, laat*

ik het aanhooren of er naar luisteren. Beide vormen voor het transitief en causatief werkwoord zijn slechts in het Ngoko gebruikelijk, waarvoor in het Krāmā de gewone subjectief-passieve vormen dier werkwoorden gebezigd worden: ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ en ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ; trouwens

in het Ng. is het gebruik van het achtervoegsel ᮊᮧᮒ᮪ reeds zeldzaam en hoort men meer zeggen: ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ \

*dan ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ ᮊᮧᮒ᮪ \ *het worde door mij aangeboden, laat ik het aanbieden.**

De voorstellende wijze van spreken in subjectieven of actieven zin, zonder een bepaald object, dus alleen op het

ꦱꦶꦝꦶꦤ꧀ ꦫꦺꦴꦱꦺꦴꦩꦶꦁ꧀ door *Sidhin* geroepen, of *Sidhin* roept (mij, u, hem of haar).

Het voornaamwoord ꦱꦶ of ꦱꦶꦪꦺꦴ vóór het werkwoord geplaatst, zonder nadere bepaling van het subject, komt in beteekenis overeen met onze onbepaald persoonlijke voornaamwoorden: *men, iemand*; met dit onderscheid, dat het taalgebruik in het Hollandsch met zich medebrengt, dat wij ons veelal in den actieven vorm van het werkwoord uitdrukken en men in het Javaansch gemeenlijk van het passief zich bedient.

Evenals het eenvoudig werkwoord sluit ook de subjectief-passieve vorm de beteekenis in zich, dat de handeling voortkomt uit den opzettelijken wil van het subject. Dit blijkt het duidelijkst uit de uitdrukking, die in het Jav. gebezigd wordt, om te vragen, of iets te koop is: ꦱꦶꦫꦺꦴꦱꦺꦴꦩꦶꦁ꧀ ꦱꦶꦫꦺꦴꦱꦺꦴꦩꦶꦁ꧀ *Is dat te koop?*, *Verkoopt men dat?* d. i. *wil men dat verkoopen?* (eigenlijk: *wordt dat door men verkocht?*)

In het Holl. is ook eenigermate de logische functie van het passief, om het hoofdonderwerp van de gedachte of van de rede als object van de handeling uit te drukken; doch met het verschillend taalgebruik, dat wij ons, zooals reeds opgemerkt is, gewoonlijk van den actieven vorm

eenvoudig werkwoord toepasselijk, wordt uitgedrukt door vóór den gewonen werkwoordsvorm 𑄀𑄁𑄂𑄃 of 𑄀𑄁𑄂 in het Ng. en 𑄀𑄁𑄂 in het Kr. te plaatsen. Met nadruk gesproken, wordt 𑄀𑄁𑄂 of 𑄀𑄁𑄂 in het Ng. door het gewone persoonlijk voornaamwoord van den eersten persoon voorafgegaan; bijv. 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 laat ik (eens) paardrijden; 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 𑄀𑄁𑄂 ik, laat ik eens paardrijden.

XX. Weglating van den neusklank en voorvoeging van 𑄀 in het Ngoko en 𑄀 in het Krāmā; ook wordt dit voorvoegsel vóór bijwoorden geplaatst. (Zie sub. 2).

1°. Derde persoon van het subjectief passief. Deze vorm verschilt van den vorigen niet in beteekenis, maar alleen daardoor, dat in de plaats van het voornaamwoord van den eersten of tweeden persoon dat van den derden, 𑄀 of 𑄀 gebezigd wordt, welk voorvoegsel ook behouden wordt, als het subject door een naamwoord nader uitgedrukt wordt en dan onmiddellijk achter het werkwoord behoort te staan, bijv. 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 𑄀 het is bij den smid in den maak of de smid heeft het onderhanden; 𑄀 𑄀

ꦱꦶꦢꦲꦶꦤ꧀ꦏꦺꦴꦩꦶꦁ door *Sidhin* geroepen, of *Sidhin* roept (mij, u, hem of haar).

Het voornaamwoord ꦱꦶꦢ of ꦱꦶꦢꦏꦺꦴꦩꦶꦁ vóór het werkwoord geplaatst, zonder nadere bepaling van het subject, komt in beteekenis overeen met onze onbepaald persoonlijke voornaamwoorden: *men*, *iemand*; met dit onderscheid, dat het taalgebruik in het Hollandsch met zich medebrengh, dat wij ons veelal in den actieven vorm van het werkwoord uitdrukken en men in het Javaansch gemeenlijk van het passief zich bedient.

Evenals het eenvoudig werkwoord sluit ook de subjectief-passieve vorm de beteekenis in zich, dat de handeling voortkomt uit den opzettelijken wil van het subject. Dit blijkt het duidelijkst uit de uitdrukking, die in het Jav. gebezigd wordt, om te vragen, of iets te koop is: ꦱꦶꦢꦏꦺꦴꦩꦶꦁꦏꦺꦴꦩꦶꦁꦏꦺꦴꦩꦶꦁ *Is dat te koop?*, *Verkoopt men dat?* d. i. *wil men dat verkoopen?* (eigenlijk: *wordt dat door men verkocht?*)

In het Holl. is ook eenigermate de logische functie van het passief, om het hoofdonderwerp van de gedachte of van de rede als object van de handeling uit te drukken; doch met het verschillend taalgebruik, dat wij ons, zooals reeds opgemerkt is, gewoonlijk van den actieven vorm

voorvoegsel ook vóór bijwoorden en actieve werkwoorden gebruikt in imperatieve beteekenis, bijv. ᨗᨑᨑᨑᨑᨑ
gaauw! spoedig! ᨗᨑᨑᨑᨑᨑᨑᨑ \ *voorzigtig! wees voor-*
zigtig!

XXI. Voorvoeging van ᨑᨑ , met weglating van den neusklank.

Wordt toegepast op eenvoudige en causatieve werkwoorden. Bij transitieve werkwoorden wordt bovendien de uitgang ᨑᨑ in ᨑᨑᨑᨑ veranderd, als in § VII.

Het voorvoegsel ᨑᨑ wordt òf met vollen, duidelijken *a*-klank uitgesproken, of tot ᨑᨑ verzwakt. Hoewel die verzwakking in uitspraak bij de derde lettergreep van achter in het Javaansch zeer gewoon is, zoo heeft de taal echter van die verschillende uitspraak gebruik gemaakt, om eenig onderscheid van beteekenis uit te drukken, dat evenwel niet bij alle woorden op te merken is; terwijl van vele woorden ook die twee vormen niet naast elkander bestaan. Wanneer namelijk het voorvoegsel *ka* wordt uitgesproken, beteekent deze vorm wat aan een voorwerp *gedaan* of *teweegebracht* wordt door een subject, (objectief of zuiver passief). Deze vorm wordt dan ook niet alleen gebezigd, wanneer het subject

bepaald en genoemd wordt, maar men vindt hem ook dikwijls verwisseld met het subjectief-passief; bijv. အိတ်တိတ်
 တိတ်တိတ် \ အိတ်တိတ် \ တိတ်တိတ် \

Wanneer het voorvoegsel tot အိတ် verzwakt wordt of met de beginletter van het stamwoord zamengetrokken is, beteekent deze vorm niet meer wat aan een voorwerp gedaan wordt maar daarentegen *wat er aan overkomt* of *geschiedt*, (accidenteel passief). Van daar ook dat met dezen vorm de werkelijkheid, de gebeurlijkheid of toevaligheid uitgedrukt wordt, zooals diezelfde beteekenis ook ligt in ons verleden deelwoord zonder het hulpwoord *worden*, en in onze werkwoorden met *te* er vóór: *verbrand*, *vermeld*, *te vermelden*.

Alleen deze laatste vorm is dus de volstrekt passieve vorm, waarbij het subject geheel op den achtergrond treedt en daaraan zelfs niet behoeft gedacht te worden; bijv. အိတ်တိတ် \ တိတ်တိတ် \ *in brand gestoken, verbrand worden*; တိတ်တိတ် \ အိတ်တိတ် \ *verbrand, in brand geraakt, van တိတ်တိတ်* \ တိတ်တိတ် \ *grondw. van တိတ်တိတ်* \ *verbranden, in brand steken*; — အိတ်တိတ် \ တိတ်တိတ် \ *vermeld worden, တိတ်တိတ်* \ အိတ်တိတ် \ *vermeld, te vermelden, van တိတ်တိတ်* \ တိတ်တိတ် \ *grondw. van တိတ်တိတ်* \ *vermelden*; — အိတ်တိတ် \ တိတ်တိတ် \ *tot staan gebracht worden,*

aangehouden worden, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 tot staan geraakt, in den
 zin van *gestuit*, van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 grondw. van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫
 tot staan brengen, aanhouden; — 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 ontslagen of
 afgezet worden, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 naar huis gaan, van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫
 grondw. van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 ontslaan.

Bij transitieve werkwoorden van een stamwoord, dat op een vocaal eindigt en dus een 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 vóór het achtervoegsel 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 aanneemt, wordt gewoonlijk daar, waar de passieve vorm de zuiver objectieve beteekenis draagt, de aanhechting van het achtervoegsel 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 door de inschuiving van de 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 voorafgegaan; waar die vorm daarentegen de accidenteel passieve beteekenis heeft, heeft zamensmelting van den eindvocaal met het achtervoegsel plaats; bijv. van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *gang*, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *afgelegd worden*, ten uitvoer *gebragt*, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *gebeurd*; — van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *dood*, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *gedood worden*, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *een sterfgeval hebben*, door den dood een *verlies lijden*; van 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *van verscheidene kanten in brand gestoken*, 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 𑜏𑜢𑜤𑜂𑜫 *door brand schade lijden*.

XXIV. Voorvoeging van sa met nasaalvorming.

Wordt los vóór het werkwoord geplaatst, met uitdrukking van den in het schrift onderstelden neusklink (vergel. 3 van § XVI) bijv. van $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ grondw. $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$

van $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ grondw. $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$

Vormt een soort van verbaal naamwoord, dat de handeling van het werkwoord als substantief voorstelt, (actief verbaal naamwoord). Dit wordt door de Javaansche woordvoeging dikwijls vereischt, om het werkwoord als subject met het praedicaat te kunnen verbinden, of wel als object aan een ander woord te kunnen toevoegen. Wat bij ons een bepaling van het werkwoord is, wordt in het Jav. gaarne tot praedicaat gemaakt van het verbaal naamwoord, bijv. $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ *mijn hooren is duidelijk*, d. i. *ik hoor duidelijk*. Als object, bijv. $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ $\text{sa} \text{sa} \text{sa}$ *ik zal uw onderrigt getrouw nakomen*.

Alleen het eenvoudig werkwoord neemt dezen vorm van verbaal naamwoord aan. Heeft het de gedaante van het transitief, causatief of passief verkregen, of komt het in zamenstelling met andere woorden voor, dan kan het niet tot dien vorm herleid worden. In die gevallen

bijv. ပါးအံ့ဂါးဟိယုအဘယုအုယုအုအိဘိဝှေ့အိအိ
 Kr. — အေတိယုအိပထာယုအုအုအေဝိဟူအိအိ Ng. *het*

*zamenkomen van het bruidspaar zal van daag over acht
 dagen plaats hebben. — (အှေအှေဟဟအေဝိဟဟယုအှေအှေအေ
 ဘအှေ) *het is mij ter oore gekomen, dat iemand mijn paard
 koopen wil.**

Maar ook buiten de gevallen, waarin het gebruik der
 hulpwoorden ဟဟ၂ဟဟ၃ နှင့် ဟိဟဟ၂ဟ၃ နှင့် noodig is, wor-
 den ze gebezigd, bijv. ဟဟ၂ဟဟ၃အှေအှေဟဟအအအေအေ
 ဟဟ၃ (even goed ဟိဟဟ၃) *werk er niet te lang aan.*

Behalve nu dat die hulpwoorden slechts het gebruik
 van het verbaal naamwoord vervangen, dienen zij ook,
 om een bepaling, onverschillig of die in het Hollandsch
 met een deelwoord dan wel met een nevenzin wordt
 uitgedrukt, te omschrijven, bijv. *het gisteren door mij
 gekochte paard of het paard, dat ik gisteren kocht, is dood.*
 အေဘဟဟ၃အအအှေ
 — *Het is*
blijkbaar, dat hij voornemens was, een valstrik te spannen.
 အေအေဘဟဟ၃အအအှေ
 အှေအှေ — *Alleen wanneer de bepalende nevenzin in meerdere*

of mindere mate een tegenstelling uitdrukt, wordt ᨧ᩵ of ᨧ᩶ Ng. ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ Kr. gebruikt, bijv. *Breng het paard dat ik gisteren kocht* (in onderscheiding met andere paarden)

hier. $\text{ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ}$

XXV. Voorvoeging van ᨧ , met nasaalvorming en achtervoeging van ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ,

Wordt op eenvoudige werkwoorden toegepast, volgens de regels van § VI en XXIV.

Komt in gebruik en beteekenis overeen met § IX; bijv. $\text{ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ}$ *excerceerveld*, van ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ *excerceren*; ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ *padisnijtjeld*, van ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ *padisnijden*.

XXVI. Invoeging van den klank ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ,

Geschiedt tusschen de eerste letter van het stamwoord en haar vocaal, bijv. $\text{ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ}$ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ . Is de beginletter een ᨧ of ᨧ᩶ dan wordt de klank ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ of ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ , die door de invoeging zou ontstaan, meestal weggelaten, zoodat de ᨧ alleen overblijft en beginletter wordt, bijv. van ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ en van ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ ᨧ᩠᩶ᨦ᩵ᩁ . In dit

geval komt deze vorm veel met dien van het werkwoord overeen.

Toestandswoord. Duidt een meer of min willekeurigen toestand aan en is dus geheel afgescheiden van het werkwoord, dat een opzettelijke handeling van het subject te kennen geeft; bijv. 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛 *gaan, op weg zijn*, van 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛 *gang*; 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *hangende, in suspentie*, van 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *grondw. van 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 hangen, ophangen*.

Met dezen vorm wordt ook een gelijkheid aan iets uitgedrukt, doch geen opzettelijke nabootsing, zooals door het werkwoord, te kennen gegeven, bijv. 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *dampig*, van 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *rook*; 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *dwarlend van rook*, van 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *het gedwarrel van rook*, 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *figuurlijk van een menigte. die als rook door elkaar dwarrelt.*

XXVII. Voorvoeging van de syllabe 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛

Wordt los vóór het stamwoord geplaatst, bijv. 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲*

Heeft dezelfde beteekenis als de voorvoeging van 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛 in 2 van § I, bijv. 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *begin*, 𑀓𑀺𑀓𑀺𑀛𑀲 *beginnen, een aanvang nemen*. Deze vorm is aan het Kawi eigen en

XXIX. Verdubbeling van den eersten consonant en achtervoeging van אח. אָן

Geschiedt volgens § II en VI, bijv. אָן אָן \ אָן אָן אָן
 אָן

(Vergel. § VI sub 4). Andere reciproque vorm maar in minder actieve beteekenis dan de vorige. Deze vorm geeft meer een onderlinge of gemeenschappelijke dan een wederzijdsche handeling te kennen, doch wordt toch dikwijls in dezelfde beteekenis gebruikt als de vorige vorm; bijv.

אָן אָן אָן אָן *met elkander of zamen praten*, אָן אָן אָן אָן
 אָן *met elkander of zamen raadplegen*; maar ook אָן אָן
 אָן אָן אָן אָן *elkander met de vlakke hand klappen geven*. —

De verdubbeling van den eersten consonant wordt, zooals in het laatste voorbeeld, ook dikwijls achterwege gelaten.

XXX. Achtervoeging van אח. אָן

Eindigt het woord op een medeklinker, dan wordt die verdubbeld, bijv. אָן אָן אָן אָן אָן אָן אָן . Eindigt het op een vocaal, dan wordt de natuurlijke overgangslitter ingevoegd, bijv. אָן אָן \ אָן אָן אָן \ אָן אָן אָן . In plaats van de אָן en de אָן , wordt ook wel eens de overgangslitter gebezigd, bijv. אָן אָן אָן \ van אָן אָן אָן

Jussieve en imperatieve vorm.

Wordt gebruikt voor al wat *gebiedend*, *wenschend* of *veronderstellend* gezegd wordt en op alle woorden toegepast, die als praedicaat voorkomen, hetzij werkwoorden, hetzij geen. Alleen voor transitieve en causatieve werkwoorden bestaan andere jussieve of imperatieve vormen (zie § XXXII en XXXIII). ga heen ; $\text{deze brief worde aangeboden}$; $\text{gij of hij moet het zelf weten}$, (eigenlijk *gij of hij, zult of zal wel niet zoo dom zijn*).

XXXI. Achtervoeging van an

Wordt aan eenvoudige werkwoorden toegevoegd na weglating van den neusklink. Voor de achtervoeging gelden dezelfde regels voor het aanhechtsel an (zie § VI) bijv. ga an , $\text{deze brief worde aangeboden}$, met dit onderscheid echter, dat bij woorden, die op een vocaal eindigen, een an vóór het aanhechtsel wordt geplaatst, bijv. van ga an , $\text{deze brief worde aangeboden}$.

Objectief imperatief van het eenvoudig werkwoord.

Wordt alleen in het Ng. gebruikt (voor het Krámá zie § XIX) in stellig bevelenden zin voor den tweeden per-

soon en met een bepaald object, ten opzichte waarvan men iets beveelt, wat men daaraan gedaan wil hebben, bijv. 𑀓𑀲𑀭𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 𑀓𑀲𑀸𑀓 *zie het of hem!*; 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 𑀓𑀲𑀸𑀓 *houd het of hem vast!*

XXXII. Achtervoeging van 𑀲𑀸𑀓

Wordt bij transitieve werkwoorden in de plaats van het aanhechtsel 𑀲𑀸𑀓 gesteld, met behoud van alle overige veranderingen (vergel. § XVII, XIX, XX, XXI en XXIII) bijv. 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓

Jussief en imperatief van het transitief werkwoorden ook in zijn passieve vormen, waarin dan de neusklink wegvalt. Overigens met dezelfde beteekenis als § XXX; bijv. van 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 *op iemand of iets wachten*, 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 *laat hem, haar of hen wachten op..; gesteld dat hij of zij wachtte op..; 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 dat op hem of haar gewacht worde door..; gesteld op hem of haar gewacht werd door..; 𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 en 𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓𑀲𑀸𑀓 dat op hem gewacht worde, gesteld dat op hem gewacht werd.*

Bij woorden, die op 𑀲𑀸𑀓 eindigen, wordt het achtervoegsel 𑀲𑀸𑀓 niet meer aangehecht maar verandert de uitgang 𑀲𑀸𑀓 in 𑀲𑀸𑀓, met behoud van de sluit-

XXXIV. Verkorting van de praepositie ^{hi} tot ^h vóór vocalen.

Is zonder invloed op de beteekenis. De verkorte praepositie behoudt haar volle kracht, bijv. ^h ^h ^h ^h voor ^{hi} ^h ^h ^h *te huis*; ^h ^h ^h ^h voor ^{hi} ^h ^h ^h en ^h ^h ^h ^h voor ^{hi} ^h ^h ^h *vóór, vooraan*; ^h ^h ^h ^h en ^h ^h ^h ^h voor ^{hi} ^h ^h ^h en ^{hi} ^{hi} ^h ^h *beneden, onder*.

XXXV. Invoeging van de tongletters *r* of *l*, ook wel met den vocaal er vóór, die dikwijls als met een ^h (pëpëť) uitgesproken wordt.

Wordt achter den eersten medeklinker van het stamwoord ingeschoven, bijv. van ^h ^h ^h ^h *kloppen*, ^h ^h ^h ^h of ^h ^h ^h ^h *sidderen*, zoodat het iemand over het geheele ligchaam klopt. Wordt dikwijls door ^{hi} of ^h ^{hi} voorafgegaan, bijv. ^h ^{hi} ^h ^h van ^{hi} ^h ^h ^h klanknabootsend woord voor het breken van glas of aardewerk.

Begint het stamwoord met ^h, dan wordt deze een ^h, bijv. van ^h ^h ^h ^h *asch*, ^h ^h ^h ^h *aschgraaf*; van ^h ^h ^h ^h *afkeer*, ^h ^h ^h ^h *eenigzins afkeerig*. De zoodanige woorden ondergaan, als praedicaatswoorden gebezigd, alle vervor-

mingen der werkwoorden, bijv. van ၵၵၵၵၵၵ ၵၵၵၵၵၵ
 eenigen afkeer hebben, ၵၵၵၵၵၵ ၵၵၵၵၵၵ ၵၵၵၵၵၵ
 behandelen.

Frequentatieve vorm. Drukt het denkbeeld uit van
 veelvuldigheid van hetgeen het stamwoord te kennen
 geeft, zooals datzelfde wordt uitgedrukt door de daar-
 meê overeenkomende klanken in de Hollandsche woor-
 den: *wapperen, klapperen, trappelen, krabbelen.*

De meeste stamwoorden van de aldus vervormde woorden
 zijn niet meer in gebruik, bijv. ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ
 van ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ
onophoudelijken stroom vormen van een menigte menschen;
 ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ
babbelzuchtig.

Met ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ
 of tot ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ verkort, verbonden, beteekent deze
 vorm, dat hetgeen door het stamwoord uitgedrukt wordt
 overal, van alle kanten of aan een menigte voorwerpen
 plaats heeft; bijv. ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ
 overal verstrooid, van
 ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ ၵၵၵၵ
 strooijen, zaaijen.